

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας 1300-1839

Ενότητα 2: Πριν τους Οθωμανούς

Ελένη Γκαρά

Επίκουρη Καθηγήτρια

Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας

Μυτιλήνη, 2014

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πίνακας περιεχομένων

1. Στόχοι ενότητας	4
2. Περιεχόμενο ενότητας	4
3. Τουρκικές μετακινήσεις	5
4. Απώλεια της Βυζαντινής Μικράς Ασίας	6
4.1 Μετά τη μάχη του Μαντζικέρτ	6
4.2 Βυζάντιο και Σελτζούκοι τον 13ο αιώνα.....	6
4.3 Τουρκομανικές ηγεμονίες	7
5. Επιλεγμένη βιβλιογραφία	8

1. Στόχοι ενότητας

- Να παρουσιαστούν οι ιστορικές εξελίξεις που αποτέλεσαν το ιστορικό υπόβαθρο για την ανάδυση του οθωμανικού κράτους.
- Να γίνει κατανοητή η διαδικασία διάβρωσης της Βυζαντινής ηγεμονίας με την παράλληλη εμφάνιση μουσουλμανικών κρατών στη μικρασιατική χερσόνησο.

2. Περιεχόμενο ενότητας

- Τουρκικές μετακινήσεις: Μετακινήσεις τουρκικών πληθυσμών στον Μεσαίωνα σε συγκριτική οπτική.
- Απώλεια της Βυζαντινής Μικράς Ασίας: Βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες συνέπειες της κατάρρευσης του βυζαντινού ελέγχου στη Μικρά Ασία και των τουρκομανικών εγκαταστάσεων στην περιοχή.

3. Τουρκικές μετακινήσεις

Σε όλη τη διάρκεια του Μεσαίωνα, στο πλαίσιο των ευρύτερων πληθυσμιακών μετακινήσεων στον Ευρασιατικό χώρο, τουρκόφωνοι πληθυσμοί μετακινούνται από τις στέπες της Κεντρικής Ασίας με κατεύθυνση προς τα δυτικά και τα νότια. Στον ευρωπαϊκό χώρο:

- κάποιιο από αυτούς τους πληθυσμούς θα συγκροτήσουν κράτη (Άβαροι, Πρωτοβούλγαροι, Μαγυάροι), ενώ
- κάποιιο θα εγκατασταθούν στην επικράτεια του Βυζαντίου ή άλλων κρατών και θα αφομοιωθούν.

Αντίστοιχες μετακινήσεις παρατηρούνται και στην περιοχή ανατολικά της Κασπίας Θάλασσας.

- Το 1038 ο οίκος των Σελτζούκων, επικεφαλής των Ογούζων Τούρκων της Υπερωξειανής, θέτει υπό την εξουσία του την βορειοανατολική Περσία.
- Μέχρι τα μέσα του 11ου αι. οι Σελτζούκοι ελέγχουν τη Βαγδάτη.
- Ο σουλτάνος Αλπ Αρσλάν καταλαμβάνει το Χαλέπι (Συρία) το 1070 και το 1071 συντρίβει τον βυζαντινό στρατό στο Μαντζικέρτ.

4. Απώλεια της Βυζαντινής Μικράς Ασίας

4.1 Μετά τη μάχη του Μαντζικέρτ

Μετά την ήττα του Βυζαντινού στρατού από τους Σελτζούκους στη μάχη του Μαντζικέρτ (1071) και την κατάρρευση της μικρασιατικής άμυνας:

- οι Βυζαντινοί βρέθηκαν αντιμέτωποι με συνεχείς επιδρομές και μαζικές εγκαταστάσεις Τουρκομάνων στον μικρασιατικό χώρο,
- η κεντρική και ανατολική Μικρά Ασία πέρασαν υπό την εξουσία μουσουλμάνων ηγεμόνων (Σελτζούκοι, Δανισμενδίδες, Σαλτουκίδες, Αρτουκίδες) που μάχονταν με τους Βυζαντινούς, αλλά και μεταξύ τους.

Μεταξύ των κρατών της υπό μουσουλμανική κυριαρχία Μικράς Ασίας ισχυρότερο αποδείχθηκε το σελτζουκικό Σουλτανάτο του Ικονίου (ή Σουλτανάτο του Ρουμ). Η νίκη επί των Βυζαντινών στο Μυριοκέφαλο (1176) σηματοδότησε την οριστική απώλεια της κεντρικής και ανατολικής Μικράς Ασίας για το Βυζάντιο. Τη δεκαετία του 1170 οι Σελτζούκοι του Ικονίου κατέκτησαν την επικράτεια των Δανισμενιδών και τις πρώτες δεκαετίες του 13ου αι. κατόρθωσε να ελέγξει το μεγαλύτερο μέρος της χερσονήσου.

4.2 Βυζάντιο και Σελτζούκοι τον 13ο αιώνα

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους (1204) αλλάζει πλήρως η κατάσταση στις βυζαντινές περιοχές της χερσονήσου, καθώς ιδρύονται δύο ελληνικές ηγεμονίες που διεκδικούν τον τίτλο της αυτοκρατορίας: τα κράτη της Νίκαιας και της Τραπεζούντας.

Οι αυτοκράτορες της Νίκαιας και οι σουλτάνοι του Ικονίου διατήρησαν γενικά καλές σχέσεις, παρά τις σποραδικές πολεμικές συγκρούσεις, πράγμα που επέτρεψε την οικονομική ανάκαμψη της μικρασιατικής χερσονήσου. Από τα μέσα του 13ου αι. η κατάσταση αλλάζει εκ νέου:

- Η ήττα των Σελτζούκων του Ρουμ από τους Μογγόλους στη μάχη του Κιοσέ Νταγ (1243) έθεσε τη σελτζουκική Μικρά Ασία υπό την επικυριαρχία της μογγολικής δυναστείας των Ιλχανιδών, που είχε ήδη κατακτήσει την Περσία.
- Λίγο αργότερα, το 1261, η ανακατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Νικαιώτες οδήγησε στην επανασύνδεση των Βαλκανικών και μικρασιατικών εδαφών της –εδαφικά πλέον συρρικνωμένης– αυτοκρατορίας.

Οι εξελίξεις αυτές είχαν ως αποτέλεσμα:

- τουρκομάνοι νομάδες να μετακινούνται δυτικά υπό την πίεση των Μογγόλων,

- στο σελτζουκικό μέρος της χερσονήσου να φθίνει ο κεντρικός έλεγχος και να εμφανίζονται αποσχιστικές τάσεις,
- στα βυζαντινά εδάφη να αποδυναμώνεται η στρατιωτική άμυνα και να αυξάνεται η φορολογική επιβάρυνση των κατοίκων, καθώς οι αυτοκράτορες είχαν ως προτεραιότητα την ανακατάληψη των βαλκανικών εδαφών.

4.3 Τουρκομανικές ηγεμονίες

Η κατάρρευση του σελτζουκικού κράτους και η απόσυρση του μεγαλύτερου μέρους των βυζαντινών δυνάμεων από τη Μικρά Ασία οδήγησαν εκ νέου σε πολιτικό κατακερματισμό. Μεταξύ 1270 και 1307:

- το Σουλτανάτο του Ρουμ διαλύθηκε και στη θέση του εμφανίστηκαν πολυάριθμες ηγεμονίες (εμιράτα) υπό την ηγεσία τουρκομάνων φυλάρχων ή στρατιωτικών αρχηγών, ενώ παράλληλα
- οι τουρκομανικές ηγεμονίες επεκτάθηκαν εις βάρος των βυζαντινών εδαφών και, με εξαίρεση την περιοχή της Τραπεζούντας, έφθασαν να ελέγχουν σχεδόν όλη την περιοχή από τον Εύξεινο Πόντο ως το Αιγαίο.

Μακροπρόθεσμα οι εξελίξεις αυτές οδήγησαν στην εξαφάνιση του –ελληνικού και χριστιανικού– βυζαντινού υψηλού πολιτισμού και στην κυριαρχία της τουρκικής γλώσσας και της ισλαμικής θρησκείας στη μικρασιατική χερσόνησο. Όπως επισημαίνει ο Σπύρος Βρυώνης:

«Ο χαρακτήρας της κατάκτησης και της εγκατάστασης των Τούρκων [στη Μικρά Ασία] επέφερε σε μεγάλο βαθμό την εξάρθρωση και την καταστροφή της βυζαντινής κοινωνίας. Η τουρκική κατάκτηση κράτησε σχεδόν τέσσερις αιώνες, κατά τους οποίους ο ενοποιημένος, σταθερός βυζαντινός διοικητικός μηχανισμός αντικαταστάθηκε από αμέτρητες, μικρότερες και ασταθείς πολιτικές οντότητες που βρίσκονταν σε σχεδόν συνεχή εμπόλεμη κατάσταση μεταξύ τους. Μεγάλο μέρος της Μικράς Ασίας μετατράπηκε έτσι σε πεδίο διαρκούς πολέμου. Οι συνθήκες αυτές και η μουσουλμανική ηγεμονία επέδρασαν διαβρωτικά στους δεσμούς και τα συναισθήματα που συνέδεαν τις χριστιανικές κοινότητες μεταξύ τους, και προλείαναν έτσι το έδαφος για τον θρησκευτικό προσηλυτισμό των μελών τους.»¹

¹ Σ. Βρυώνης, *Η παρακμή του μεσαιωνικού ελληνισμού της Μικράς Ασίας και η διαδικασία του εξισλαμισμού (11ος έως 15ος αιώνας)*, μτφρ. Κ. Γαλαταριώτου, Αθήνα: ΜΙΕΤ, ²2000, σ. 437.

5. Επιλεγμένη Βιβλιογραφία

Βρυώνης, Σπύρος, *Η παρακμή του μεσαιωνικού ελληνισμού στη Μικρά Ασία και η διαδικασία εξισλαμισμού (11ος-15ος αιώνας)*, Αθήνα: ΜΙΕΤ, 2000.

Ζαχαριάδου, Ελισάβετ, *Ιστορία και θρύλοι των παλαιών σουλτάνων (1300-1400)*, Αθήνα: ΜΙΕΤ, 1991.